Fernando Linderberg

Karl Marx

og

Den historiske Socialisme

Fernando Linderberg
Karl Marx og den historiske socialisme
1. udgave 1899
*
Denne digitale udgave 2026
grundskyld.dk

Den statsmand og den rådsherre eller lovgiver, der ikke vil agte på syner, på vidtskuende overblik og frembrydende tanker, han bliver ikke sit folks helt. Folkets velgører må være noget af en spejder og en lytter. Han er som den yderste vagtpost på det næs, der peger ud imod fremtidens tåger. Han må gennem tågen, som skjuler de skyllende vande, kunne opfange nødskuddenes lyde og skimte lanternerne i den grålyse morgen af den kommende dag".

J. H . Monrad. Tale i Frue Kirke ved rigsdagens åbning den 3. Oktober, 1898. *Dansk Kirketidende* 9-10-98.

Forord.

> "Hvad vi må overtage fra Socialdemokratiet er først og fremmest synspunktet *fra neden*." – Fr. Neumann

Det er ofte gentaget, at det sete afhænger af øjnene, der ser; så rigtig denne forklaring end er, er den dog alt andet end udtømmende; det sete afhænger fuldt så meget af det standpunkt, hvorfra det ses.

På en bjergskrænt udbreder sig et helt landskab; man kan se på dette, dels oppe fra bjergtoppen, dels nede fra dalen; det er i begge tilfælde for en stor del det samme, man ser; dog er det billede, der fremstiller sig for vort syn, ganske forskelligt, eftersom man står ovenfor og ser nedad, eller neden for og ser opad.

Den samme forskel gør sig gældende med hensyn til samfundets historiske udvikling og dets fremtoninger i nutiden. Det billede, man har for øje, når man står på samfundets højdepunkt og ser ud over civilisationens vidunderlige fremskridt på snart sagt alle områder, må nødvendigvis være forskellig fra det billede, der fremstiller sig for den proletars øjne, på hvis bekostning fremskridtet i det væsentligste er købt. Den maskine, der på samme tid gør fabrikanten rig og arbejderen overflødig, vil noget nær umulig kunne fremkalde det samme billede for de to forskellige personers syn.

Denne forskel har i høj grad præget såvel vor historiske som vor nationaløkonomiske videnskab. Vore videnskabsmænd har som regel hørt til de øverste 10.000. De mænd, der på første hånd har tilegnet sig og forarbejdet de videnskabelige resultater, har gennemgående tilhørt den forholdsvis bedst stillede del af samfundet. Den almene opfattelse af udviklingsgangen har være fostret, om ikke på bjerg – så i alt fald på bakketoppen.

Først med den videnskabelige socialisme og den af denne grundlagte historiske materialisme er der gjort et forsøg på at betragte og bedømme samfundsfænomenerne fra foden af bakken, fra den lavest stillede samfundsklasses standpunkt. Det er det af denne socialisme anviste synspunkt, jeg har søgt at fastholde under nærværende fremstilling. Hvor denne afviger fra den almindelige opfattelse, skyldes det det ny synspunkt. Hvor vidtrækkende de forandringer er, som dette synspunkt medfører, vil dog kun i ringe grad blive klart af nær-

værende første bind, men derimod fremgå af fortsættelsen, der i første række vil søge at pege på den røde tråd, som går igennem den historiske udvikling, når denne iagttages fra dette synspunkt.

Den opgave, jeg stiller mig ved nærværende værk, er at skildre hovedfaserne i Socialdemokratiets *historiske oprindelse*, *fremtrædende ejendommelighed, ydre udbredelse og indre udvikling.* Den her udsendte første del skulle derfor helst efterfølges af mindst 2 lignende dele. Den modtagelse, første bind får, vil blive bestemmende for, i hvilket omfang den fortsatte fremstilling vil kunne gives.

Forhåbentlig vil allerede den her leverede begyndelse kunne give en svag forestilling om, hvor overordentlig store problemer, der indesluttes i socialismen. Det drejer sig ikke her blot om nogle flere eller færre praktiske foranstaltninger til større eller mindre forbedring af en vis samfundsklasses kår, men om de højeste og dybeste spørgsmål, som overhovedet kan sysselsætte den menneskelige tænkning,

Vi finder her en livsbetragtning udformet, som spænder over alt; fra de højeste åndelige værdier til de mindste praktiske forhold. Og skønt ikke en eneste socialdemokrat er forpligtet overfor denne åndelige opfattelse – denne såkaldte nye verdensbetragtning –, har den dog opnået en sådan magt, at den faktisk ligger til grund for hele den agitation, som for tiden samler arbejdernes millioner i de fleste lande. Ganske særlig på det europæiske fastland.

Den har derfor krav på at forstås og ses i belysning af de forhold, der har fostret og næret den.

Den tyske historiker Treitscke hævder endnu i halvfjerdserne følgende standpunkt:

"Uforanderlig gælder den lov: kun et mindretal er bestemt til ganske at nyde kulturens ideale goder; det store flertal æder sit brød i sit ansigts sved. Uden tjenestefolk ingen kultur. Klasseregeringen udspringer som nødvendigt af samfundets natur. Og denne ordning er *retfærdig* og *nødvendig*".

Imod denne betragtning sætter socialismen en opfattelse af den historiske udvikling, i kraft af hvilken den venter og håber på et kommende samfund, hvori der ingen klasser gives, men kun et folk, der er fælles om arbejdet og fælles om nydelsen.

Under disse to opfattelsers sammenstød er der fremkommet meget, der er alt andet end ægte metal, men heldigvis er heller ikke den

lutringsproces udeblevet, hvis hverv det er at udskille de ægte og de uægte værdier. Måtte nærværende skrift bidrage til forståelsen af denne fremdeles fortsatte historiske proces og til klargørelse af den opgave, som den sociale bevægelse stiller nutidens samfund.

F. L.

Indhold.

Forord. 4
Indhold. 7
1. Historisk indledning. 8
2. Karl Marx' hjem.
Historiske traditioner, slægt, barndom og ungdom, trolovelse og studier. 14
3. Redaktionsvirksomhed i Køln. 18
4. Kommunisterne og Wilhelm Weitling. 21

Jeg stopper her.
Bogen mangler alligevel alle sider efter s. 80…
Jeg har digitaliseret Linderberg, fordi han startede som georgist, han er måske den eneste dansker, der har mødt Henry George og han har udgivet flere gode georgistiske bøger. Hvorfor mon han faldt for socialismen? Se mere om ham på bibliotek1.dk
/pma

Resten af afsnittene lyder således:

5. Weitlings forgængere; den utopiske socialismes ejendommelighed.
6. Weitlings garantier
7. Den klassiske filosofi. Hegel etc.
8. Den hegelske filosofi og den historiske materialisme
9. Den klassiske nationaløkonomi og den videnskabelige socialisme
10. Paris—Bryssel—Fr. Engels
11. Det retfærdiges forbund og det kommunistiske manifest.
12. Revolutionskampe
13. Efterspil og tilbageblik

1. Historisk indledning.

Middelalderens samfund var både materielt og åndeligt støbt i en fast og bestemt form, der gennem århundreder i store og væsentlige dele holdt sig ganske uforandret. Hele samfundet var sten på sten bygget op af associationer. Underlaget dannedes af markfællesskabet på landet. Ovenover dette hævede sig gildernes, senere lavenes association i byerne. Udover begge højnede sig den feudale stat; lensfyrsternes organisation med kongen i spidsen. Øverst over det hele den mægtige katolske kirke, hvis magt bredte sig over den hele civiliserede del af verden.

Den åndelige opfattelse svarede ganske til den materielle. Tidens tænkning (den skolastiske filosofi) tænkte sig jorden som en fast og flad bestanddel af verdensrummet. Himmelen hvælvede sig som et tag over jorden. Over himmelhvælvingen var den store højsal, hvorfra Gud gennem sine engle umiddelbart ved direkte indgriben ledede alle begivenheder på jorden, de mindste som de største. Opfattelsen både af samfundet og naturen gik op i den religiøse enhed.

Den mine, der sprængte middelalderens samfund, sprang i det 16. århundrede. Ved Kopernikus, Luther og Columbus – for blot at nævne de mest typiske navne – revolutioneredes både naturopfattelsen, den religiøse livsbetragtning og – hele det gamle samfund.

Protestantismen sprængte kirkens mægtige organisation og smeltede resterne sammen med det borgerlige samfund; kongen blev øverste biskop. Den ny borgerklasse, som svang sig op til velstand ved guldet fra Amerika og ved den nye industrielle udvikling i det 17.-18. århundrede krævede albuerum og sprængte derfor arbejdets organisationer i slutningen af det 18. og begyndelsen af det 19. århundrede. I England ophæves lavene ved parlaments-beslutninger af 1753-57 og 77; i Frankrig 1791, i Preussen 1810.

Medens staten tidligere havde hævdet sig retten til at gribe ind i arbejdet ved regulering både af løn og arbejdstid, proklameres nu frikonkurrencen som højeste statsvisdom, ja som endnu mere; som udslag af evige naturlove.

I slutningen af det 18. århundrede holder maskinteknikken sit indtog. Det 19. århundrede bliver storindustriens århundrede.

Formuer, som verden aldrig havde set før, tårnedes op på den ene side; en masseelendighed, som i alt fald kristenheden aldrig havde kendt, voksede frem på den anden.

De små håndværkere og arbejderne i hus-industrien knuses under storindustriens hjul.

I England faldt håndvævernes ugeløn fra 1815 til 1843 fra 28 til 5 shilling. Fra 1823 til 1843 faldt maskinvævernes løn fra 20 til 8 shilling[1]. I denne nød fremvoksede et glødende had til det industrielle storborgerskab; bourgeoisiet. Ved et møde på denne tid udtaler en engelsk arbejder: Hvis godsejerne solgte vore ben, så ville fabrikanterne være de første til at købe dem og kaste dem i en dampmølle og male dem til mel"[2].

I Tyskland gik det på samme måde. Ved siden af den frie konkurrence var det chausseerne, som i begyndelsen fremmede den store industri. 1806 var der endnu i Preussen kun 70 kilometer chausseer, 1830 8600 kilometer. Da kun store fragtvogne måtte færdes på disse, blev det en begunstigelse for fabrikkernes massetransport. Men endnu hindredes industrien her af toldgrænserne, der delte Tyskland i lutter småstater. Men den samme magt, som sprængte lavene, fjernede også toldgrænserne. 1834 trådte toldforeningen i kraft, som forenede 8.000 kv. mile med 30 millioner mennesker til en social enhed. 1835 byggedes den første jernbane fra Nürnberg til Furth. Dermed var betingelsen givet for udviklingen af bourgeoisiet med den store industri, den store handel, de store byer og – det store proletariat.

Arbejderne i de ny fabriker blev udbyttet på den mest hensynsløse måde. Fabrikanterne tvang ofte arbejderne til at tage naturalier – dårlige varer til høje priser – for løn i et sådant omfang, at der var hele egne, f.eks. Solingen, hvor arbejderne gennem flere år aldrig fik udbetalt en øre i kontant betaling. Kvinde- og børnearbejdet tog sådan til, at mændene i Elberfeld måtte sidde hjemme, medens konerne gik på fabrikkerne. I Berlin besøgte kun 50% af børnene skolerne, i Aachen kun 37%.

Arbejderbefolkningen stuvedes sammen i boliger, som læger i officielle beretninger stemplede som mere lig svinestalde end men-

[1] Karl Marx: *Das Elend der Philosophie*. Dritte Auflage, Stuttgart 1895, s. 170.

[2] Sammesteds. s. 175.

neskeboliger. Ofte boede 2 familier i et værelse, der kun var skilt med et sejlgarn eller en kridtstreg.[1]

Dog ramte den nye sociale udvikling endnu værre i husindustrien, der sysselsatte flere hundrede tusinde personer. Priserne på spinding og vævning sank således, at mange for 12-18 timers arbejde om dagen kun kunne tjene 20-50 øre. Flere tusinde døde under disse forhold af hungertyfus.[2] I fyrrerne drog 434.626 af de ulykkelige mennesker bort fra Tyskland for at søge et bedre hjem i det fjerne vesten.

På landet kastede østens godsejere sig særlig over kartoffelbrænderi og runkelroedyrkning. I denne landbrugets omdannelsesproces drev de de småbønder, som ikke var beskyttet ved særlige love, ud af deres bedrifter, tilegnede sig jorden og gjorde bønderne til arbejdere. En officiel beretning melder, at arbejderne her stod på et meget lavt åndeligt og sædeligt standpunkt og i stort antal døde i en tidlig alder på grund af "overmål af arbejde og mangel på næring."[3] Den ny kartoffelsnaps blev leveret til billige priser. Landarbejderne forsøgte at drukne sorgen i den ny vin. En formelig brændevinspest rasede blandt arbejderne i Oberschlesien. "Hvilken vending ved Guds førelse, at det sidste middel til at gøre mennesker til dyr tillige var det første middel til at styrke de feudale støtter for trone og alter[4].

Midt i fyrrerne driver sulten arbejderne til formeligt oprør. Bevægelsen går igennem hele Tyskland, fra Breslau til Mainz, fra Regensburg til Stettin, ja helt til Bagpommern.

De stærkeste udslag fik bevægelsen i de schlesiske væverbyer Peterswaldau og Langenbielau ved foden af Eulengebirge. Her var fabrikanter, som for 8 dages arbejde kun betalte 1,20 øre i løn. Da arbejderne klagede over, at det end ikke var muligt at købe kartofler for denne betaling, fik de til svar, at så kunne de "æde det græs, som voksede så rigeligt". Samtidig blev fabrikanternes rigdom stillet til skue på den mest udfordrende måde. Den fortvivlede, grufulde stilling fik udtryk i en sang, som blev afsunget i selve menneskeplager-

[1] Frantz Mehring: Geschichte der Deutschen Sozial-Demokratie, s. 182.

[2] Mehring anf. skrf. s. 183.

[3] Sammesteds s. 181.

[4] Sammesteds s. 185.

nes nærværelse. En arbejder blev fanget, gennempryglet og overleveret til politiet. Dette bragte bægeret til at flyde over. Den 4. juni 1844 samlede en større skare sig, rykkede frem mod en af de værste fabrikanter: brødrene Zwanziger, og forlangte højere løn. Da dette blev afslået under hån og spot, stormede skaren Zwanzigers hjem og ødelagte dets kostbare møbler, bøger og papirer. Zwanziger med familie flygtede fra by til by, men fandt først i Breslau et sikkert ly. To andre fabrikanter kom skaren så vidt i møde, at de lod uddele fødevarer og 50 øre til hver. Dermed var mængden stillet fuldstændig tilfreds. – Ja udbragte endog et leve for den ene af fabrikanterne!

Dagen efter drog skaren til Langenbielau, hvor brødrene Dierig særlig havde gjort sig forhadt. Men efter et mindre sammenstød lovede fabrikanten enhver væver, der ville forsvare hans ejendom, en gave på – 50 øre. Straks dannede væverne to rækker til forsvar. Imidlertid ankom det hidkaldte militær, der straks sendte 3 salver ind i den værgeløse masse. Virkningen var frygtelig. 11 døde og 24 dødelig sårede blev liggende på pladsen. Blodet og skrigene gjorde væverne rasende. Med køller og sten gik de mod soldaterne og drev dem ud af byen. Dagen efter kom soldaterne imidlertid forstærkede tilbage. 3 kompagnier infanteri, 1 batteri artilleri med 4 kanoner og 1 eskadron kavalleri. Al modstand var nu udsigtsløs. Væverne trak sig tilbage i stor orden. Ingen steder galede den røde hane. Selv bagerbutikkerne blev fuldstændig skånede.

Men den kristelige stat mødte de efter brød skrigende mennesker med 2 x 3 slående midler; infanteri, kavalleri og artilleri; skansearbejde, tugthus og piskeslag.

En formelig klapjagt blev sat i værk på de ulykkelige vævere, der flygtede ud både i bjerge og skove. 83 personer blev stillet for retten og idømt strenge straffe, der gik op lige til 10 års skanse-arbejde og 2 dusin piskeslag!

Året efter mente en hemmelig politispion Stieber, der i foråret 1845 i egenskab af landskabsmaler optrådte i Herschbirgerdalene, at have fundet et oprørsk socialistisk selskab på 6-8 medlemmer med en snedkermester Wurm i spidsen. Som medskyldige anholdtes to humane mænd, fabrikant Schlöffel og lærer Wonder, der særlig havde pådraget sig godsejernes had, fordi de med råd og dåd hjalp landarbejderne overfor godsejernes undertrykkelse. Da man imidlertid ikke var i stand til at finde beviser imod dem, måtte de efter længere tids

anholdelse sættes i frihed. De øvrige straffedes derimod på det strengeste. Wurm dømtes til døden, men benådedes med – livsvarigt tugthus. Overpræsident Merckel, en prøvet bureaukrat, som ikke havde noget øre for vævernes nød, faldt i kongelig unåde, fordi han ikke lod de mistænkte arrestanter behandle så strengt, som politiagenten Stieber forlangte, og måtte derfor tage sin afsked![1]

På denne måde holdt kapitalismen sit indtog i Tyskland. En fuldstændig omvæltning var foregået i alle de af middelalderen skabte tilstande. Den tanke, den filosofi og teologi, der skulle forklare det ny samfund, måtte være grundforskellig fra middelalderens tænkning. Den ny filosofi holdt også sit indtog i rette tid. Men teologien stagnerede. Staten havde efter reformationen fået stærkere magt over kirken, end paven i Rom nogen sinde havde haft. Dette medførte, at præsterne blev hindret i al udadvendt virksomhed, hvad der atter havde til følge, at de samlede sig om den rent spekulative dogmatik.

Den tyske teolog, sognepræst Eduard Schall skriver herom i sit opsigtvækkende skrift; *Die Sozial-Demokratie, Ihre Wahrheiten und Irrthümer*:

"Kirken skulle beskæftige sig mere med den virkelige verden. Jeg betænker mig ikke på at erkende, at netop forsømmelsen af denne pligt er en af den protestantiske kirkes hovedfejl siden reformationens dage.

"Den protestantiske kirke prædiker Guds rige, men da den gennem sin forfatning har været mere eller mindre udelukket fra virksomhed udad til, har den med en beundringsværdig iver kastet sig på det store og uudgrundelige område for dette riges åndelige gaver og goder.

"Ingen nok så fin forskel er undgået den; med et skarpt, næsten beklemmende hårkløveri har den søgt at lyse ind i alle hemmelighedens kroge og under dette udvist en visdom, tålmodighed og udholdenhed, som selv af modstandere som Lessing bliver dybt beundret.

"Men hvad er resultatet?

"Det er den ganske uimodsigelige kendsgerning, at i samme grad som kirken forskede i de høje og uudgrundelige regioner, tabte den grunden under fødderne her på jorden.

---

[1] Frantz Mehring: Geschichte der Deutschen Social-Demokratie I, 184-89.

"Den undersøgte og afgrænsede de åndelige goder i den salige evigheds rige, medens dens rettigheder og grænsestene her på jorden blev beskårede og forrykkede; den vidste besked med de saliges boliger og de helliges lovsange, medens de jordiske boliger og de elendiges nødskrig ikke formåede at vække den ud af dens ivrige forskning. Endnu til denne dag, til nærværende stund er dette den protestantiske kirkes præg. Hvor præsterne samles i konventer til forhandling om Guds ord, beviser forhandlingernes resultat rigtigheden af denne påstand. Man kommer sjældent ud over enkelte vers og bruger en lang række af år til få kapitler; man kan underholde sig i timevis med spørgsmålet, om dette eller hint ord står i optativ eller konjunktiv; men skriftens sammenhæng og betydning for de nærværende jordiske forhold er af mere eller mindre underordnet vigtighed.

"Der gives kirkeblade, lærde såvel som populære, som kun ved dato og enkelte betydningsløse meddelelser og kundgørelser bærer den nærværende tids stempel; hvad det øvrige indhold angår, kunne de lige så godt være trykt for 50 -100 år siden, som 50-100 år senere, så lidt handler de om den tid, hvori de står. Den store lærdom, udholdenhed og nøjagtighed er ganske vist reformationskirkens berømmelse, dens særlige fortrin; men hvad der er dens ros er også dens dadel; hvad der er dens stærke side, lader dens svage side så meget klarere fremtræde. " (side 300-30l).

Teologien blev fuldstændig fremmed overfor den ydre virkelige verden. Dens ukendskab med livets realiteter var så stor, at den slet ikke blev opmærksom på den revolution, som var foregået såvel i håndens som i åndens verden. Middelalderens tænkning angående fremtoningerne i den ydre verden blev fastholdt af den tyske teologi. Medens den industrielle udvikling daglig revolutionerede alle forhold, gjorde teologien det til opgave at holde på det bestående, medens kapitalismens gennembrud afslørede helt ny love for tilværelsen, fastholdt teologien middelalderens forklaring, hvorefter enhver, selv den mindste begivenhed, regnvejr og solskin, sundhed og sygdom, rigdom og armod, er resultater af Guds umiddelbare og direkte indgriben i hvert enkelt tilfælde. Medens millioner mennesker af hensynsløs egennytte sultedes ud af tilværelsen, fastholdt teologien, at samfundstilstanden var en "guddommelig verdensordning", ja var selve "Guds hellige ordning", selv den absolutistiske regering var i den grad en Guds indstiftelse, at enhver opposition imod den, ethvert

arbejde for indførelsen af konstitutionel frihed var et oprør imod Gud.

Medens teologien indtog denne stilling, var den kirkelige velgørenhed næsten uddød inden for de protestantiske dele af Tyskland.

I 1848 erklærer "Indre, missions fader", "det moderne Tysklands største kirkelige filantrop", Johan Heinrich Wichern, at "hvis den evangeliske kirke ikke holdt bedre hus og arbejdede mere tro, så ville den opleve et frafald som aldrig før; den sociale revolution ville da i Tyskland blive stærkere end i noget andet land,"[1]

Fornyelsen af teologien og det kristelige arbejde i næstekærlighedens tjeneste lod imidlertid længe vente på sig. Der måtte derfor komme et oprør. "Hvis disse tav måtte stenene råbe". Den mand, der fik lykke til med større og stærkere tilslutning end nogen anden at foretage dette oprør var

Karl Marx.

2. Karl Marx' hjem.
Historiske traditioner, slægt, barndom og ungdom, trolovelse og studier.

Under napoleonskrigene blev den tyske Rhin-provins knyttet til Frankrig, efter Napoleons fald blev den indlemmet i Preussen.

Forud for de nævnte krige var befolkningen undergivet det almindelige tyske despoti, efter krigene fik de del i den frihed, som revolutionen havde hidført i Frankrig: jøderne fik borgerret og bønderne fritoges endog uden erstatning for de feudale ydelser til godsejerne.

Den åndelige frihed og de økonomiske lettelser i forbindelse med rigdommen på kul og jern og sejladsen gennem Rhinen fremskyndte den storindustrielle udvikling. Tidligere end noget andet steds i Tyskland deltes folket i bourgeoisie og proletarer.[2]

Med overgangen til Preussen var det forbi med friheden. Den preussiske styrelse indførte straks – som "den hellige alliances" tjener – det åndelige og borgerlige despoti. Kun det økonomiske fremskridt, som bønderne havde foretaget, kunde ikke skrues tilbage.

[1] Adolph Støcher i *Blätter aus der Stadtsmission*, Marts 1897. s. 41.

[2] "Jævnfør Fr. Engels: Sein Leben, sein Werken, seine Schriften, Berlin 1895 s. 7.

Men politisk og åndeligt var det absolutismen, som skulle regere med politistokken. Jøderne fik valget mellem dåb eller tabet af alle borgerlige rettigheder, derunder også adgangen til enhver embedsmæssig stilling og virksomhed.

De forskellige strømninger, gamle minder om romersk kultur, unge udslag af fransk revolution, nye resultater af preussisk despoti krydsede hverandre og fandt sit samlende brændpunkt i provinsens hovedstad: Trier, der ligger ved floden Mosel og nu er en by med ca. 30.000 indbyggere.

Her og under disse forhold fødtes Karl Marx d. 5. maj 1818 af – jødisk slægt.

Hans moder stammede fra hollandske jøder. Hans stamtræ på fædrene side skal helt tilbage til det 16. århundrede kun have haft jødiske rabbinere. Faderen var advokat. For at redde sin stilling måtte han – stillet ovenfor det ovennævnte valg – med hele sin familie gå over til kristendommen.

Begge forældrene var højt dannede personligheder. Særligt faderen var opdraget i og gennemtrængt af det 18. århundredes franske ideer om religion, videnskab og kunst. Alt fra barndommen af blev Marx gjort kendt med de franske skribenter, særlig med Voltaire og Racine.

Til forældrenes nærmeste omgangsfæller hørte regeringsråden, den senere minister Ludvig v. Westphalen, der tidlig lærte Karl at elske Homer og Shakespeare, der for bestandig blev hans yndlingsdigtere.

v. Westphalens børn blev Karls første legekammerater, hans datter Jenny hans ungdoms brud og gennem et langt ægteskab hans trofaste hustru.

Kun 17 år gammel åbenbarede han for sin fader, at han elskede Jenny v. Westphalen. Dette førte til stormende scener mellem fader og søn, idet hin ikke på det tidspunkt ville høre tale om forlovelse. Det varede dog kun et år, før faderen måtte give efter. Da Karl var l8 år, blev forlovelsen deklareret.

Karl Marx voksede op som en livsfrisk og kraftig yngling, der higede efter at nyde livet i dets rigeste fylde. Meget tidligt blev han påvirket af Heines revolutionære digtning.

I følge faderens ønske studerede han retsvidenskab, først i Bonn, senere i Berlin. Men i følge tilbøjelighed fordybede han sig fuldt så meget i historie og filosofi, frem for alt i Hegels filosofi.

Under opholdet i bBrlin afbryder han alle selskabelige forbindelser og slider således i bøgerne, at han er ved at læse både liv og sundhed bort. Fra begyndelsen er han fuldstændig idealist. Han udarbejder et helt metafysisk grundsystem, der imidlertid kun har den følge, at han selv "tvinges til at indse dets forkerthed".

I et brev til faderen af 1837 fortæller han, at han under studierne havde den sædvane: "at gøre uddrag af alle bøgerne, som jeg læste, af Lessings *Laokoon*, Solzers *Erwin*, Winkelmanns kunsthistorie, Ludens *Tysklands historie* og så ved siden af at nedskrive betragtninger. Tillige oversatte jeg *Tacitus Germania*, Ovids *Libri Tristium* og fik privat undervisning i engelsk og italiensk, hvori jeg dog ikke opnåede noget, læste Kleins kriminalret og hans annaler og al den nyeste litteratur, det sidste dog kun som bibeskæftigelse".[1]

Intet under, at han blev så medtaget, at lægen måtte sende ham på landet, hvor han imidlertid til sin egen overraskelse meget hurtigt igen kom fuldstændig til kræfter. Men samtidig havde han gennemgået en åndelig krise, hvis resultat var, at idealismen, c: tanken opfattet som den verdensregerende magt, ikke længer tilfredsstillede ham.

Spørgsmålet var for ham nu: Hvor er kilden til ideerne?

Han måtte og ville finde denne. For at klare sine tanker skrev han en dialog på 24 ark: "Kleantus eller filosofiens udgangspunkt og nødvendige følge". Hans hensigt var her at søge begrundet den guddommelige udvikling, der åbenbarer sig som religion, natur, historie.

Men foreløbig havde han selv følelsen af, at han her kun løb panden imod en mur.

Så tog han igen for en tid fat på de juridiske studier, læste og gjorde uddrag af en lang række omfattende værker.

Han tumler nu sådan med arbejdet og problemerne, at han på ny bliver syg og af misfornøjelse med sine åndelige produkter brænder en hel række både af digte og fortællinger.

Imidlertid fortsatte Hegels filosofi sin sejrsgang gennem det tyske folk. "Det var et triumftog, som varede årtier og på ingen måde kom til ro med Hegels død. Ganske omvendt: fra 1830 til 1840 her-

[1] Die Neue Zeit 1897-98, s. 9.

skede overvejende "Die Hegelei" og havde angrebet selv dets modstandere. Bevidst eller ubevidst trængte den hegelske opfattelse ind i alle videnskaber og gennemsyrede både dagspressen og den populære litteratur, hvorfra den sædvanlige "dannede bevidsthed" henter sit tankestof."[1]

Også Marx blev bestandig dybere grebet af Hegels store udviklingstanke.

Da han atter er blevet rask, læser han alle Hegels skrifter fra begyndelsen til enden og det meste af, hvad der var skrevet både for og imod dem.

Men det varer længe, før han kommer således til bunds i ideerne, at han kan, hvad han senere forsøger, bygge filosofien på et helt nyt grundlag: samfundets produktionsforhold.

For øvrigt fremgår det af brevet til faderen, at det er hans hensigt at tage en doktorgrad for derefter at få adgang til at virke som overordentlig professor.

Brevet blev skrevet på et tidspunkt, da forældrene stod i visse forlegenheder på grund af pengetab. Og samtidig var der sygdom i hjemmet.

Med dette for øje forstås følgende slutning:

"I det håb, at de skyer, som har lejret sig om vor familie, lidt efter lidt vil skilles, og at det må blive mig selv forundt at lide og græde med eder og måske i eders nærhed at vise eder den dybe inderlige kærlighed, som jeg kun så dårlig formår at udtrykke, i det håb, at også du dyrebare, evig piskede fader, i betragtning af mit så stærkt vekslende gemyt, tilgiver, hvor ofte hjertet syntes at have fejlet, medens det overvældedes af den kæmpende ånd, at du snart igen må blive fuldstændig rask således, at jeg kan trykke dig selv til mit hjerte og fuldstændig udtale mig.

Din dig evig elskende søn

Karl. C"

I samme brev omtaler han atter og atter "sin søde herlige Jenny", hvis sidste brev han alt har læst 12 gange, og hver gang fundet nye yndig-

[1] Fr. Engels: Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassichen deutschen Philosophie, Stuttgart, 1895 s. 8.

heder deri." "Det er i enhver også stilistisk henseende det skønneste brev, jeg kan tænke af en dame."

I året 1841 fuldendte han sine universitetsstudier der var begyndt i 1835. Og erhvervede doktorgraden for en afhandling om Epikurs filosofi. Hans ønske var nu at virke som docent ved universitetet i Bonn for senere at opnå en stilling som professor.

Men det skulle snart blive ham klart, at han i så henseende levede i en illusion.

1841 udgav Strausz discipel, Bruno Bauer: *Kritik der evangelischen Geschichte*, hvori han erklærer den ortodokse teologi krig på liv og død. Myndighedernes svar herpå var, at han fik sin afsked.

Marx stod på samme standpunkt som Bauer. Men hertil kom endnu, at han var demokrat med liv og sjæl, og hadede absolutismen med al dens despoti.

Men for demokrater var der ikke plads i offentlige stillinger. Lige fra 1815 havde regeringerne overfor politiske oppositionsmænd fulgt den fremgangsmåde, at selv unge mennesker for den ringeste ungdoms letsindighed ofte måtte bøde med "mange års fængsel".[1]

Under sådanne forhold var der ikke på universiteterne plads for revolutionære hegelianere. Marx fordyber sig da atter i sine studier og fuldendte i de nærmest følgende år sin udvikling så vidt, at han alt i 1844 væsentligt indtager det standpunkt, hvorefter han i de materielle forhold søger de kræfter, som sætter verden i bevægelse.

3. Redaktionsvirksomhed i Køln.

Den 1. januar 1842 blev der startet et nyt blad i Køln: *Die Rheinische Zeitung*, et liberalt fremskridts-organ, skrevet af ung-hegelianere, hvoriblandt Karl Marx. I begyndelsen skrev han fra Bonn, men fra efteråret samme år drog han til Køln og overtog selv redaktionen.

Den første sag, han her trådte i skranken for, var pressefriheden, idet han med vægtige grunde angreb censor institutionen, som han krævede fuldstændig afskaffet.[2] men han var ikke blot frihedens

[1] S. B. Thrige: *Det nye tyske riges historie* s. 2.

[2] Følgende eksempel kan tjene til oplysning om, hvad tyske censorer på den tid kunne præstere: I bladet var der optaget en kundgørelse om *Dantes guddommelige komedie*, oversat af pseudonymet Philates, bag hvilket ingen ringere end den senere konge af Sachsen dølgede sig. Denne kundgørelse

mand. Alt fra begyndelsen var det den sociale sag, der lå ham på sinde.

Han lagde mærke til, at af 207.478 strafretlige undersøgelser, som i 1836 var foretaget i Preussen, angik de 150.000, altså noget nær 3/4 – skovtyveri. Det var ham påfaldende. Hans undersøgelser herom viste ham, at lovene betragtede selv opsamlen af nedfaldne grene som tyveri. Idet han optræder herimod, minder han om Montesquieu's ord: Der gives to arter af fordærvelse; den ene: når folket ikke adlyder lovene, den anden: når selve lovene fordærver folket.

Brændesamlingen foregik i kraft af en sædvaneret, der er underklassens ret, medens lovene ofte kun giver udtryk for de privilegeredes, for overklassens uretfærdige anmasselser overfor det almene folk.[1]

Med hensyn til socialismen var han endnu uklar, hvad han ganske åbent tilstod i bladet. Men han anede, at de socialistiske ideer indeholdt en stor sandhed. "Vi har den faste overbevisning, at den egentlige fare ved de kommunistiske ideer ikke ligger i deres praktiske forsøg, men i deres teoretiske udvikling, ti på praktiske forsøg kan man svare med kanoner, så snart de bliver farlige, men ideer, som besejrer vor intelligens, som erobrer vor tænkemåde, hvortil samvittigheden har smedet vor forstand, det er kæder, som man ikke løsriver sig fra uden at sønderrive sit hjerte, det er dæmoner, som mennesket kun kan overvinde, idet han underkaster sig dem."[2]

En række artikler om de sociale tilstande blandt bønderne ved Mosel gav anledning til, at censoren forbød bladets fortsættelse. Fra 1. april 1843 skulle det ophøre at udkomme. Forbuddet mod bladet motiveredes ved, at det havde forfulgt en forkastelig retning, angrebet staten i dens grundvold, rokket det monarkiske princip, mistænkeliggjort regeringen, ophidset stænderne imod hverandre og vakt misfornøjelse imod de bestående lovlige tilstande.

For mulig at få dødsdommen over bladet taget tilbage ville aktionærerne, at det i den tid, det endnu havde lov at udgå, skulde indtage en mere moderat holdning. Marx trak sig derfor allerede d. 17. marts

---

blev strøget med den motivering, at med guddommelige ting burde ingen spille komedie. Mehring s. 114.

[1] Frantz Mehring: Geschichte der deutschen Sozial-Demokratie. S. 111.

[2] Mehring: *Geschichte des deutschen Sozial-Demokratie*. S. 113.

fra redaktionen. Men alle videre forsøg på at frelse bladet var forgæves. Den 31. marts 1843 udkom dets sidste nummer. Den mand, der under dette i egenskab af censor vågede over det beståendes gode orden, Saint-Poul, fik kort efter selv en dom, fordi han sammen med en anden censor, grev Fritz Eulenberg, havde været oppe at slås med natvægterne udenfor et bordel![1]

Om denne Marx' første offentlige virksomhed har han selv senere udtalt sig som følger:

"Som redaktør kom jeg i den forlegenhed at skulle tale med om såkaldte materielle interesser. Forhandlingerne i landdagen om skovtyveri og grund, ejendommenes udstykning, moselbøndernes tilstand, debatten i pressen om frihandel og toldbeskyttelse gav mig den første anledning til at beskæftige mig med økonomiske spørgsmål. Medens den gode vilje til at gå videre i væsentlig grad erstattede sagkundskaben var en svag filosofisk farvet genlyd af den franske socialisme og kommunisme kommet til orde i bladet. Jeg erklærede mig imod dette stymperi, men tilstod tillige, at mine hidtidige studier ikke tillod mig selv at afgive nogen dom om den franske retning.

Jeg greb så meget mere begærlig den givne lejlighed til at drage mig tilbage fra den offentlige skueplads og ind i studerekammeret".[2]

Kort efter fratrædelsen af redaktionen holdt han i Kreuznach bryllup med sin ungdomsbrud, den 4 år ældre Jenny v. Westphalen. Med hende vandt han en hustru, der med en sådan kærlighed og trofasthed delte hans skæbne og deltog i hans kampe, at selv en ivrig modstander af ateisme og kommunisme vidner, at dette ægteskab hørte til dem, "der er sluttet i himlen".[3]

Hvad der var hændt Rheinische-Zeitung var kun typisk for, hvad der overalt i Tyskland foregik overfor pressen. Ville fremskridtsmændene have adgang til en uafhængig presse, måtte de gå til udlandet og skabe sig en sådan.

Paris blev valgt. Dels ventede man, at man herfra kunne virke uafhængig af regeringen i Tyskland, dels ønskede Marx gerne adgang til at studere den franske socialisme. I forening med Arnold

[1] Samme steds. s. 117.

[2] Karl Marx: *Zur Kritik der Politischen Oekonomie* X. Ny udgave ved K. Kautsky, Stuttgart 1897.

[3] Mehring: *Geschichte des Deutschen Sozial-Demokrati*. 1. s. 159.

Ruge beslutter han sig til derfra at udgive *Deutsch-Französische Jahrbücher* og drager i dette øjemed til Paris i efteråret 1843.

Dermed kom han til selve midtpunktet for tidens bevægelser. Hans nære ven, Fr. Engels, skildrer i et fra 1848 efterladt fragment Paris som følger:

"Alene Frankrig har et Paris, en stad, hvori den europæiske civilisation har udfoldet sin mest fuldkomne blomstring, hvori den europæiske historie samler alle sine nerver, og hvorfra til visse tider de elektriske stød udgår, under hvilke en hel verden bæver; en stad, hvis befolkning, som ingen anden på en gang forener nydelsens lidenskab med lidenskaben for den historiske aktion, hvis beboere forstår at leve som Athens fineste epikuræere og at dø som de uforfærdede spartanere, på en gang Alkibiades og Leonidas; en stad, der virkelig, som Louis Blanc siger, er verdens hjerte og hjerne".[1]

I Paris fandt Marx begyndelsen til den arbejderbevægelse, som det skulle blive hans historiske fortjeneste at føre ud af sværmeriets golde drømmerier og ind til praktisk handling i virkelighedens verden.

For at påvise, hvorledes denne historiske forbindelse blev tilvejebragt, må vi for en stund overlade Marx til sine studier, medens vi søger at stifte bekendtskab med den sociale bevægelse, som der var begyndt tidligere, dels fortsattes under den mands ledelse, som Marx kom til at tage arv efter: Wilhelm Weitling.

4. Kommunisterne og Wilhelm Weitling.

1834 dannede nogle landflygtige tyskere, mest håndværkssvende, under ledelse af to privatdocenter:

Wilhelm Schuster fra Gøttingen og Jacob Venedey fra Heidelberg, en hemmelig forening: de landflygtiges forbund, i Paris.

Foreningens formål var intet mindre end:

Tysklands befrielse og genfødelse, grundlæggelse og opretholdelse af den sociale og politiske lighed og frihed, borgerdyd og national frihed.

Medlemmerne af foreningen var forpligtet til ubetinget lydighed imod lederne.

[1] *Die neue Zeit*. 1-10-98. s. 10.

Gennem rejsende svende knyttedes forbindelse med mænd rundt omkring i Tyskland. Foreningen udgav et månedsblad *Den landsforviste*, der i religiøs henseende sluttede sig nær til den bekendte franske religiøse socialist: H.F.R. Lammenais (født 1782, død 1854), "Demokratiets profet", en af de første repræsentanter for forbundet mellem kristendom og socialisme. Betegnende for Lammenais var det, at han lagde mere vægt på pligten end på retten og erklærede, at "når broderskabet først kommer ind i menneskenes hjerter, vil det ikke vare længe, før det finder vej til deres love".[1]

I "den landsforviste" blev allerede den senere af Marx nærmere begrundede betragtning gjort gældende, at det var de sociale tilstande, som beherskede de politiske og ikke omvendt. Frie forfatninger nyttede intet, når de ikke passede til de legemer, som de var bestemt til. Det gjaldt derfor ikke om blot at styrte monarken, men at styrte monarkiet. Monarkiet består imidlertid hverken i våbenskjoldet eller i kongekronen, men i forrettighederne, frem for alt i forretten blandt alle forrettigheder: rigdommen. Fælder den revolutionære økse denne fjende, da styrter med den både trone og adel som en mur med dens grundlag. Lader man denne uforstyrret, da vil alt andet atter hæve sig på dens skuldre, til en ny lynstråle splintrer den ny bygning.[2]

Omtrent samtidig havde den landflygtige italienske frihedshelt Giuseppe Mazzini (født 1808, død 1872), en af religiøs begejstring gennemglødet personlighed, i Schweiz stiftet "Folkenes unge Europa" til kamp mod kongernes gamle Europa. Mazzinis grundstandpunkt er udtrykt i følgende sætninger: "Vi søger Guds rige på jorden, som det er i himlen. Vi arbejder for, at jorden kan blive en forberedelse for himmelen og samfundet: en stræben efter at virkeliggøre den guddommelige tanke", og dette mål ville han – ligesom Lammenais – fortrinsvis opnå ved at prædike pligt, selvopofrelse og kærlighed.

Gennem læse-, sang- og gymnastikforeninger søgte han at føre sine tanker ud i livet. De rejsende håndværkssvende dannede bindeleddet mellem hans selskab og de landflygtiges forbund i Paris.

---

[1] William D. P. Bliss: *The Encyclopedia of Social Reform*. London and New York. 1897. s. 788.

[2] Mehring: *Geschichte*. I. s. 75.

Men Mazzinis selskab kom kun til at bestå et par år. De tyske regeringer forlangte, at Schweiz skulle ophæve asylretten. Forlangendet blev i vid udstrækning taget til følge. 1836 blev de revolutionære udlændinge fordrevet og håndværkerforeningerne opløst.

På samme tid spaltedes de landsforvistes forbund. Den mere proletariske del af dette ville ikke bøje sig for kravet om den ubetingede lydighed mod de højtstående ledere. De stiftede derfor i samme år de retfærdiges forbund: Bund der Gerechten, der væsentlig kom til at bestå af håndværkere, som samledes under mere demokratiske former. Hovedrepræsentanten for dette samfund blev skrædderen Wilhelm Weitling. Da han er en af de mest ejendommelige typer for de videst komne af hin tids proletarer og danner bindeleddet mellem den utopiske og den videnskabelige socialisme, skal vi nærmere skitsere hans personlighed.

Han blev født som et uægte barn i Magdeburg d. 5. oktober 1808. Hans moder, Christine Weidlingen, var en fattig pige. Under sin opvækst led han megen nød. Han siger selv, at han "som dreng blev opdraget i den bitreste elendighed, så bitter, at jeg føler gru ved at beskrive den."[1] tidligst muligt blev han anbragt i skrædderlære, hvor han under bestandig sult måtte arbejde fra kl. 5 om morgenen til langt ud på aftenen. Fra 1828 til 1835 besøgte han som vandrende håndværkssvend de forskelligste egne af Tyskland.

I Wien lærte han at lave blomster, hvad der bragte ham i forbindelse med damer af aristokratiet. Der påstås endog, at han skal have stået i kærlighedsforhold til en dame, der foretrak ham for en habsburgerprins, hvem han dog måtte vige for. Men for at undgå den lykkeligere medbejlers hævn måtte han skyndsomst flygte ud af landet.[2]

---

[1] *Garantier* II. s. 183.

[2] Følgende ytringer i *Garantier* bærer et stærkt præg af selvoplevelse:

Hvorfor vekslede denne pige flere blik med hin hæslige, stolte pengepuger end med den unge dannede Peder Pengeløs? Fordi hun gerne ville giftes, og fordi den første havde penge. Den anden ingen. Men dumrianen mærkede ikke, at det var pengesækken, der hos den skønne talte hans sag og nedtrykkede vægten til hans fordel, før naboerne med spot pegede efter hans pande. Men da bliver der en fortvivlelsestilstand af ægtestanden, en tragedie af komedien, da danne smertens klager og sukke, fortvivlelsens skrig og

Fra Østrig drog han til Paris. Under sit arbejde med nålen havde han fundet lejlighed til at læse adskilligt. Det fremgår af hans senere skrifter, at han har læst om Sokrates. Zimmermanns omfattende skildring af den store bondekrig på reformationstiden, senere læser han Strausz: Das leben Jesu, og fremfor alt: *Det ny testamente*.

I Paris kommer han i forbindelse med den franske socialisme. Dette førte til, at han med lidenskabelig glød og uforfærdet dristighed kastede sig ind i de retfærdiges forbund og blev, som det er sagt, "den første tyske arbejdernæve, som bankede på de riges porte"[1], det vil sige, Weitling blev den første tyske, litterære kommunist. Fra 1836 til 1840 er han i Paris et virksomt medlem af de retfærdiges forbund.

1838 udgiver han efter opfordring af forbundet: *Die Menschheit, wie sie ist und wie sie sein solte*.[2] Dette skrift danner egentlig det første udkast til hans hovedværk, som udkom i Schweiz 1842: *Die garantien der Harmonie und Freiheit*.[3]

På forbundets vegne rejste han 1840 til Schweiz, hvor man fandt, der var de bedste betingelser for agitationen. Dermed begynder den moderne tyske arbejderbevægelses historie. Weitling blev ikke blot den litterære kommunismes første repræsentant. Han var den første, der satte en massepropaganda i scene.

I 1841 begynder han herfra udgivelsen af et blad: *Hilferuf der deutschen Jugend*, hvori han med glødende farver skildrer den elendighed, hvori håndværkssvendene levede. Den varme, hvormed han optog arbejdet, og den skarpsindighed, som han lagde for dagen, skaffede ham i løbet af kort tid et betydeligt antal tilhængere.

---

vredens hyl, en forfærdelig koncert, sammenblandede med de blanke kroners klang.—Dette er penge-giftermål hvo der gifter sig, gør vel, hvo der ikke gifter sig, gør bedre, sagde Paulus, og hvorfor? fordi han havde ligeså få penge, som så mange stakkels stympere i vore dage". –

"I det mindste halvdelen af vore nuværende ægteskaber er pengespekulationer, hvori medgift, arv, håb om embede og hastigt dødsfald spiller hovedroller,—*Garantier* s. 64 og 72.

[1] Eduard Fuchs i forordet til en ny udgave af Weitlings: *Das Evangelium eines armen Sünders*. München 1896.

[2] På ny udgivet i München 1895.

[3] Udgivet i Kristiania 1847 under titel: Garantier for harmonien og friheden.

Hans hemmelige selskab strakte sig over kantonerne Genf, Waadt, Neuenburg, Zürich, Aargau og Bern. Imellem hans venner var også flere repræsentanter for de dannede klasser. En af hans nærmeste medarbejdere var en bøssemagersvend, Niels Pedersen, fra København.

Weitling kalder selv bogen om *Garantien* ikke "sit", men "vort værk", ti "jeg skriver efter bemyndigelse af mine venner og kan kun skrive, fordi de arbejder for mig og giver deres sammensparede penge til bogens trykning".

Det var ca. 300 arbejdere, som havde forenet sig om at udrede omkostningerne mod at de for pengene fik eksemplarer af bogen, som de selv søgte at afsætte.

Det pågældende skrift vakte en overordentlig opmærksomhed. Det første oplag udkom 1842 i 2.000 eksemplarer. Allerede 1845 kom 2. udgave, 1849 en tredje på 3.000 eksemplarer. 1847 udkom den i Norge, 1849 i Frankrig. Det engelske blad *Times* behandlede bogen i en række artikler, der udgjorde ikke mindre end – 12 i alt.

Imidlertid begyndte Weitlings agitation at vække autoriteternes opmærksomhed. Gennem politiet i Schweiz blev bladudgivelsen således chikaneret, at han den ene gang efter den anden måtte skifte trykkested. Selv i Tyskland, Østrig og Frankrig blev hans skrifter skarpt forfulgte. Ved en given lejlighed blev 1200 eksemplarer af hans blad konfiskeret og brændt i Frankrig. Forfulgt af myndighederne, trykket af økonomiske sorger skrev han i foråret 1843: *Das Evangelium eines armen Sünders*. Følgende en vens råd drog han til Zürich og fandt her en forlægger. I en udgivet subskriptionsindbydelse hed det bl.a. at det i dette værk af mere end 100 skriftsteder blev bevist, at de dristigste følger af frisindede ideer var fuldstændig i overensstemmelse med ånden i Kristi lære,

at religionen altså ikke skulle forstyrres, men benyttes til at befri menneskene,

at Kristus var frihedens profet, at Kristi lære var frihedens og kærlighedens lære.

Ville man heroverfor indvende, at alt kan bevises ud af biblen, så svarede Weitling dertil med slutningsordene af selve bogen: "Vel, I herrer, det har I bevist, I har gjort Kristi lære til et tyranniets, undertrykkelsens og skuffelsens evangelium; jeg ville, hvis den ikke allerede forud var det, gøre den til et frihedens, lighedens, fællesskabets,

videns, håbets og kærlighedens evangelium. Når I tager fejl, sker det af personlig interesse; tager jeg fejl, sker det af kærlighed til menneskeheden. Min hensigt er bekendt og de skriftsteder, hvorpå jeg støtter mig, anført. Læseren kan nu læse, prøve, dømme og tro, hvad han vil. Amen.[1]

Selve bogen: en fattig synders evangelium,[2] er af interesse, dels af hensyn til det spejlbillede, den giver af proletarernes åndelige synskreds i fyrrerne, dels på grund af den rolle, dens indhold fremdeles spiller blandt social-demokraterne i Tyskland.

Hensigten med denne bog har Weitling selv angivet i følgende indledende linjer:

"Arme syndere og synderinder! Dette evangelium er for eder; gør af dette et frihedens evangelium. Alle, hvis tro vakler, og hvis viden endnu ikke hviler på nogen fast grund, I, som taber håbets anker på tvivlens hav, kom og oser heraf nyt mod og nyt håb.

"Når også den forklaring og udlægning, som præsterne og de privilegerede har givet, har udslukt enhver kærlighedsfunke i eders bryst for det kirkelige evangelium, så viser dog ikke dette foragteligt tilbage; det er ikke skrevet af en hellig, af en præst, af en from og dydig, men af en synder.

"Når I under eders tvivl trænger til retfærdiggørelse, når I under lidenskabens storme trænger til trøst og håb, når I længes efter et bedre liv og præsterne ikke giver eder noget tilfredsstillende råd, når disse under de lidelser, der trykker eder til jorden, kun henviser eder til ydmyghed og forsagelse her og til himmelen hisset, så forehold dem dette evangelium: kom her alle, som arbejder og er besværede, alle som er fattige, foragtede, bespottede og undertrykte: når I vil frihed og retfærdighed for alle mennesker, da vil dette evangelium styrke eders mod, give eder nyt håb og frisk blod .

"Det vil på ny farve de af sorgen blegede kinder og kaste en skøn stråle af håbet i kummerens øje.

---

[1] *Das Evangelium*. s. 107.

[2] *Das Evangelium eines armen Sünders*. Zweiter Neudrück. München 1896.

Fordommens mørke tåge vil spredes og kærlighedens tændende stråle vil fylde hjertet. Det vil styrke de modløse og svage hjerter og i tvivlerens hjerne gyde overbevisningens mod.

Med dette for øje skrider Weitling til at vise, hvad evangeliet efter hans opfattelse virkelig indeholder. Han ser her modsætningen mellem tro og viden, det er for ham ikke nok at tro, man må tillige vide. Derfor ser han særlig forfalskningen af kristendommen deri, at de herskende klasser hindrer den store almene befolkning i adgang til at opnå viden og til egen fordel spiser dem af med blot at henvise dem til tro.

Dog vil Weitling ikke bekæmpe al tro. Tværtimod. Han fastholder troen på Gud: indbegrebet af den højeste fuldkommenhed.

"Denne tro lader den med tusinder lidelser og svagheder betrængte menneskehed sig ikke røve. Skåner den! Den er og bliver et nødanker i dette skæbnesvangre livs vilde storme, som menneskene ikke, selv når de når til den højeste grad af jordisk lyksalighed, vil kunne undvære.

Han advarer meget indtrængende imod at forstyrre denne tro. Vi arme syndere tror også alle på Gud, skønt vi ikke taler meget derom og sjældent beder til Ham", men hvad ved vi om Gud? Intet. Først når menneskeheden har løst tilværelsens sidste gåde, vil den vide, hvad Gud er.

"Derfor lad os tro!"

Herfra går han over til at skildre, hvad biblen er, og på grundlag af det ny testamente at fremstille hele Jesu Kristi liv. Men hvad han ser i ham, det er ikke den guddommelige frelser, men menneskehedens Messias, han er her inspireret af Rousseau og Strauss. Det lønner sig derfor ikke at gå nærmere ind på denne fremstilling. På den ene side fremhæver han med styrke Jesu mange udtalelser mod de rige og rigdommen, og Jesu anvisning til den rige yngling om at sælge alt og give det til de fattige. På den anden side henviser han til menighedsfællesskabet i Jerusalem. I nadveren ser han et bud om kærlighedsmåltidet af alle i fællesskab. Allerede her møder vi den modsætning, som fremdeles gør sig gældende, men som var særlig skrigende i den døde ortodoksis dage: de ortodokse samlede hele kristendommens ejendommelighed i en ret tro, men de glemte, at den rette tro først og fremmest skal være en levende tro, som beviser sin sandhed ved at sætte frugt i de rette gerninger. Nu kom modsætnin-

gen frem: hele kristendommen forsøges gjort til en ny social etik; al dens guddommelige herlighed forsvinder.

Begge dele er lige falsk!

Men Weitlings fejltagelse tjener ham utvivlsomt adskilligt mere til ære end ortodoksiens repræsentanters.

Selve den kendsgerning, at Weitling og hans lidelsesfæller på en tid, hvor de føler sig forladt af alle jordiske magter, – hvor de lever og virker som en fuldstændig åndelig forsømt og vanrøgtet klasse, fastholder troen på den levende gud og finder deres trøst og opmuntring ved at samle deres tanker om Jesu Kristi menneskelige personlighed, – denne kendsgerning er et lyspunkt i den mørke tid, som fortjener at fremhæves og understreges. Den viser os, hvilke muligheder der forelå på denne tid, hvis bevægelsen var bleven mødt med forståelse.

Men den blev mødt med alt andet.

På grundlag af de i subskriptionsindbydelsen anførte linjer blev Weitling af præsteskabet i Zürich anklaget for – gudsbespottelse.

Statsadvokaten lod ham arrestere og foretog husundersøgelse både hos ham og bogtrykkeren. Ved denne lejlighed faldt både Weitlings privatkorrespondance og det hele manuskript i myndighedernes hænder. Alle papirerne blev overgivet til regeringen, der lod det undersøge af en kommission på 5 medlemmer med professor Bluntschli i spidsen.

For at bevise, hvor farlige kommunisterne var, foretog kommissionen lange uddrag af Weitlings skrifter, hvilke på regeringens foranstaltning blev trykt og udgivet. Lige imod, hvad der var tilsigtet, virkede dette som en agitation for kommunisterne. Disse var selv de ivrigste til at virke for beretningens udbredelse og 300 nye medlemmer trådte ind i de retfærdiges forbund! Det konfiskerede manuskript blev bestemt til tilintetgørelse. Men før dette skete, lykkedes det venner at redde det allervæsentligste deraf. Det udkom først i Jena og senere yderligere fuldstændiggjort af Weitling i Hamburg.

Ved rettens dom blev Weitling først dømt til 6 måneders fængsel og livsvarig udvisning af Schweiz og i øverste instans til 10 måneders fængsel (7-4 måneders varetægtsarrest) og 5-årig forvisning. Under opholdet i fængselet blev han behandlet så strengt, at det endog med stor sandsynlighed for sandheden påstås, at han blev underkastet legemlig tugtelse! Alt i alt forblev Weitling i fængslet hen

imod 1 år. Efter frigivelsen var det hans hensigt at udvandre til Amerika. Men zuricher-regeringen ville ikke lade ham i frihed selv efter, at fængselstiden var endt, men besluttede at udlevere ham direkte til det preussiske politi.

Om morgenen tidlig den 21. maj 1844 vækkedes arresthusets naboer ved gennemtrængende skrig. Det var Weitling, der råbte: "Hjælp mig! hjælp mig! Man vil udlevere mig til det tyske politi."

De folk, der ilede til vinduerne, så, at der på gaden lå en mand, som politiet hverken med fodspark eller kolbestød kunne bevæge til at gå. Det var Weitling. Han blev nu med magt ført tilbage til fængslet, hvorfra man kort efter hørte slagene af et strafferedskab, ledsaget af jamrende hvin. For at hindre klare råb havde man stoppet ham et lommetørklæde i munden! Imidlertid ankom en lukket vogn. Med munden stoppet og hænder og fødder bundne blev Weitling ført bort. Med en sidste fortvivlelse trykkede han vognruden ud. Men alt var forgæves. Han måtte fortsætte rejsen. Under politiets bevogtning førtes han videre og blev udleveret til politiet i Preussen. Mærkelig nok betragtede dette ham ikke som statsforbryder. Men kun som militærflygtning. Han var imidlertid fuldstændig udygtig til tjeneste og ventede derfor, at han endelig nu skulle få sin frihed. Men skønt han rådede over fornødne eksistensmidler – en boghandler påtog sig i denne retning alle forpligtelser – førte preusserpolitiet ham videre til Hamburg. Først der blev han frigivet. Han traf her sammen med digteren Heinrich Heine, hvem han foreviste mærkerne af sine lænker, hvad der på det dybeste greb denne.

Fra Hamborg drog Weitling til London, hvor Robert Owen hilste ham som "den modige og talentfulde fører for de tyske kommunister". Til ære for ham blev der foranstaltet et stort møde af engelske, tyske og franske socialister. I den takketale, som Weitling her holdt, fremhævede han eftertrykkeligt, at arbejdernes fordringer kun kunne virkeliggøres gennem international solidaritet[1].

Fra England drog Weitling til Amerika for at virke for kommunismen. I 1848 er han i Berlin, hvor han søger at vinde arbejderne for sine kommunistiske ideer. Men nu er arbejderne allerede vokset fra disse. Han får slet ingen fodfæste.

[1] Alt det biografiske hertil er hentet fra Eduard Fuchs forord til udgaven af *Das Evangelium* af 1896.

Da reaktionen får overtaget, udvises Weitling af Berlin. Han drager da til Hamborg, hvor det synes, at han på ny skal samle tilhængere. Men politiet efterspørger ham; for at undgå dette flygter han 1849 til Amerika, hvor han i Wiskonsin grunder den kommunistiske kolonni Communia. Fra 1850 til 1854 udgiver han "Die Republik der Arbeider". Imidlertid mislykkes det kommunistiske samfund fuldstændig. Dermed slutter Weitlings sociale virksomhed. Fulgt af sine stadige ledsagere, sorg og nød, får han endelig et lille embede som skriver i indvandringsdepotet i New York, som han beholder til han dør i 1871. Den 22. januar d.a. deltog han endnu en gang i et møde i "Die internationale arbeidterassociation". Tre dage efter døde han. I det følgende skal vi nærmere gøre rede for hans sociale tanker og planer.